

EUROHPA RÁÐÐI
Ministtarkomitea

LoahppaárvalusCM/ResCMN(2012)3

Álbmotlaš vehádagaid suodjaleami guoski rápmaoktasašsoahpamuša ollašuhttimis Suomas

(man ministtarkomitea lea dohkkehan guovvamánu 31.beaivve 2012 ministaraid várrelahtuid 1132. čeahkkimis)

Ministtarkomitea, mii álbmotlaš vehádagaid suodjaleami guoski rápmaoktasašsoahpamuša (maŋjelebbos "rápmaoktasašsoahpamuš") 24–26 artikla mearrádusaid mielde

válđa vuhtii čakčamánu 17. beaivve 1997 addojuvvon loahppaárvalusa Res(97)10, mas leat me-roštallon ministtarkomitea dohkkehan njuolggadusat rápmaoktasašsoahpamuša 24-26 artiklain dárkkuhuvvon bearráigeahččanvuogi várás;

válđa vuhtii loahppaárvalusa Res(97)10 dohkkeheami oktavuodas dohkkehuvvon jienastannjuolggadusa¹;

válđa vuhtii Suoma golggotmánu 3. beaivve 1997 vurken ratifiserengirjji;

máhcaha millii dan, ahte Suoma ráđđehus doaimmahii goalmát rápmaoktasašsoahpamušas dárkkuhuvvon dárkkistussii gullevaš stáhta raportta guovvamánu 17. beaivve 2010;

giedahaladettiin ráđđeaddi komitea golggotmánu 14. beaivve 2010 addin goalmát cealkámuša ja Suoma ráđđehusas cuoŋománu 13. beaivve 2011 oažžun čálalaš fuomášahttimiid; ja

válddedettiin vuhtii maiddá eará riikkaid ráđđehusaid ovdanbuktán fuomášahttimiid;

1. dohkkeha Suoma guoski čuovvovaš árvalusaid::

a) Miehtemielalaš ovdáneapmi

Suopma lea ain jurddašan miehtemielaččat rápmaoktasašsoahpamušas ja dan bearráigeahččanortnegis ja heivehan soahpamuša persovnnalaš heivehansuorgái almmolaččat viiddes ja geavatlaš lahkonanvuogi. Juogadeami nu gohčoduvvon boaresruošsaide ja eará ruoššagielat joavkkuide geavatlaččat ii šat dahkko.

Suoma ráđđehus lea álggahan mánggaid lálkaásahusa ja institušuvnnaid ođasmahttinprošeavtaid, mainna dat geahččala beavttálmahttit suodjaleami vealaheami vuostá ja vuodđudit dásseárvoáittardeaddji doaimmahaga, mii vástidivččii buot vealaheami oassesurggiin, earret sohabeallevealaheami, ja man bargun livččii dovdat mánggavuodot vealaheami ja eastit dán dálá beaktilabbot. Dásseárvodoaibmagoddi, man vuoigatvuodaministeriija lei ásahan dárkkistit Suoma dásseárvolálkaásahusa, mii lea fámus ja dahkat evttohusa ođđa dásseárvolálkaásahussan, loahpalaš smiehtamuša "Árvalus ođđa dásseárvolálkan ja dasa gullevaš lálkaásahussan" juovlamánus 2009.

¹ 17. beaivve čakčamánu 1997 dohkkehuvvon loahppaárvalusa (97) 10:a dohkkeheami oktavuodas Ministtarkomitea dohkkehii čuovvovaš njuolggadusa: "Rápmaoktasašsoahpamuša 24 artikla 1 kapihtala ja 25 artikla 2 kapihtala mielde mearrádusat gehččojit leat dohkkehuvvon, jos jienasteaddji soahpamušbeliid ovddasteaddjiin guokte goalmátoasi, fáru lohkkijit ministtarkomitea lahttovuhtii vuoigadahtton soahpamušbeliid ovddasteaddjiid eanetlohku, jienasta mearrádusa beales."

Stáhta eiseválddit leat maiddáí dáfusteaset dorjon gielddaid ollašuhhtit gáibádusa, man mielde dat galget ráhkadit iežaset báikkálaš dásseárvoplánaid sihkkarastin dihte, ahte dásseárvosaš vejolašvuodat ovddiduvvojit báikkálaččat. Lassin vealaheami čuovvunjoavku lea nannen vealaheami čuovvuma doaibmaplána jagiide 2010–2013.

Jagi 2009 nannejuvvon Suoma románapolitiikalaš prográmma lea vuosttas álbmotlaš politiikalaš prográmma, mainna ovddiduvvo románaid oasálašvuolta servodagas ja sin dásseárvosaš giedahallan iešguđet eallinsurggiin.

Prográmma sisttisdoallá dehalaš ávžžuhusaid mánggaid eará surggiid várás ja vuodju erenomážit románanuoraid ja –ráves olbmuid skuvlemii. Prográmma válmmaštallamii ja ráhkadeapmai válde oasi románaservoša ovddasteaddjit eara guovllos Suoma sihke váldegottálaš románaáššiid ráđđádallangotti ja guovlluguovdásaš románaáššiid ráđđádallangottiid bokte.

Anárij huksejit bárrásiin sáme kulturguovddáša, man lea mearri ráhpat jagi 2012. Lassin lea miedihuvvon mearkkašahtti ollu várit nuoraidráđi vuodđudeami várás sámedikki oktavuhtii. Nuoraidráđi lea mearri álggahit doaimma lagamus áiggis. Ráđđehus lea maiddáí mearridan álggahit viiddis prográmma sáme gielaide ealáskahttima várás. Dákkáraš prográmma dárbbášuvvo hohpoláččat, vai nágodivččiimet eastit eandalii smávit sáme gielaide dahjege anárašgiela ja nuortalaš sáme giela jávkama. Geassemánu 2011 nannejuvvon ráđđehusprográmmas dadjo namalassii, ahte sáme kultuvra ja sámiid vuoigatvuodat geahččaluvvojit ovddiduvvot viidát, ja das máinnašuvvo maiddáí ráđđehusa áigumuš ratifiseret ILO konvenšuvnna nr 169.

Suopma lea geahččalan ovddidit mearkkašahtti aktiivaláččat ain vehádatduogáš olbmuid ruovttuiduvvama servodahkii, earret eará ovddidemiin gielddaid ruovttuiduvvanplánaid. Boles lea váldán atnui neahttasiidduid, maid bokte olbmot sáhttet geažidit áican rasistalaš rihkkosiid ja vášširihkkosiid Internettis. Lea boahmán ovdan, ahte neahttasiidduid geavahit aktiivaláččat Internettis albaneaddji rasisma ja vehádagaide čuoheci vealaheaddji gielageavaheami eastimii.

Suopma miediha ain váriid vehádatgielat joavkomediaide ja vehádatgielat skuvlejupmái. Lea váldon geavahussii sierramearreruđat, maiguin lasihuvvojit sámiid ruovttuguovllu olggobealde ássi sámemánáide addon sáme gielat oahpahus. Lea vuodđuduvvon mánggat giellabeasit, mat fáallet iešduđet ahkásaš románaidda ja sámi olggobealde ássi sámiide vejolašvuoda hállat ja ovddidit eatnigielaset eahpevirggálaš rámaid olis.

b) Fuolat

Suopma lea ovdánan dušše vehá viggamušas čoavdit riiddu sámiid eanavuoigatvuodain, ja iešduđet oassebeliid oktasašoainnut áššis earránit ainge olu gaskaneaset. Lea hui fuolastuhtti, ahte riiddu guoskevaš ráđđádallamat orrot leamen gaskkalduvvan iige daid joatkimii leat čielga forum, daningo eana - ja meahccedoalloministeriija ja sámedikki ovddasdeaddjiid gaskkas ii leat velá ása - huvvon plánejuvvon válmmaštallanorgána. Dát moski orru leamen goit oassái šaddan das ahte, ráđđehusas ii leat ovtta mielalaš oaidnu sápmelašgažaldagaide ja ahte iešguđet ministeriijaid oainnut dain gažaldagain spiehkkašit nubbi nuppiin.

Vaikko Suoma ráđđehus leage giihtehahtti láhkai geahččalan buoridit dásseárvoáššiid láhkaásahan - ja institušuvdnarámaid, dáid ovddidettiin galgá gullat čavga vehádagaide ovddasdeaddjiid, vai sáhtta sihkkarastit, ahte dáid joavkkuid fuolat ja oainnut váldojit áššálaččat fuopmášupmai. Muh- tun muđui eahpiduvvo, ahte ođastus sáhtta doalvut vuoddu dásseárvoáittardeaddji fásta doaim-

mas, mainna vehádagaid ovddasdeaddjiid mielas leat lihkostuvvan viehka bures ovddidit sin ovd-
duid. Dát eahpádus laktása goit plánaid vuodđudit dásseárvoáittardeaddji doaimmahaga giedahal-
lat oktasáčat buot vealaheami šlájaid earret sohkabeallevealaheami.

Ain lea raporterejuvvon, ahte boles ja áššáskuhtti lágádus eai álgge nohkka doaimmaide rasistalaš
rihkkusiid geažil, eaige bolesa bálvalussii leat váldon árat eambbo vehádagaid ovddasteddjit.
Maidái rasismmas ja vierroolmmošvašis, eandalii Internettis ovdan boahtán dáhpáhusain, lea ain
raportererjuvvon. Dihto vehádagaide gulli mánát givssiduvvojit skuvllas veláge, daningo suomelaš
servodaga mánggahápmásažžan šaddan bajida ainge vuostemiela.

Giellalága ja sámegiela giellalága ollašuhttin lea ain duođalaš váilevaš, dasgo menddo hárve virge-
olbmuid gielladáidu lea doarvái buorre dáhkidit ruođagielaigiidda ja sámiiid ruovttuguovllus orru
sámegielaigiidda vejolašvuoda geavahit eatnigielaset divššodettiin áššiid báikkálaš hálldahusa ei-
seválddiiguin. Dát ášši lea erenoamáš fuolastuhtti duopmostuollolágádusa ja dearvvas-
vuodabálvalusaid dáfus. Erenoamáš váttis lea smávit sámegielaide dahjege nuortalašgiela ja
anárašgiela oppalaš dilli. Dáidda gielaide galgá giddet fuopmášumi jođánit ja jámma, vai dat eai
jávka oalát Suoma almmolaš eallimis.

Vai virgeolbmuid ruođa ja sámegiela dáidduid oaččošeimmet buorebun, galgá atnit heivvolaš gie-
laoahpaheami vugiid ja galgá giddet áššáigullelaš fuopmášumi maidái oahpaheaddjiid skuvle-
jumái. Sámi olggobealde ássi sámemánáin 70 %:ii lea dál fállun menddo vehá vehádatgielaoah-
pahuš (2 diimmu vahkus) sin gielladáiddu ovddideami várás. Evttohuuvon sámegiela ealáskahttin-
prográmma ii leat velá nannejuvvon, eaige dárbbášlaš mearreruđat leat velá mieđihuvvon. Galg-
gašii viidasabbot ávvoštallat buot molssaeavttuid mat leat geavaheamis, maiguin sáhttášii lasihit
vehádatgielaide oahpahuš stuorra lágan ruoššagiela albmotoassái sihke románáidda, geain ra-
portta mielde eanáš oassi hálá románagiela hui rájálaččat.

Vaikko vehádatgiela joavkomediát leatge geavaheamis muhtin muddui árabu eanet, erenoamážit
sáme-, ruošša- ja románagiela mediát eai ainge leat doarvái. Ođđa válljejeaddji preassadoarjja
vuogádat lea giitehahtti muhto ii doarvái, daningo dat čuohcá dušše vahkkoprentosiidda ja gáibida
40 %:a iešruhtadanossodaga, mii lea mearkkašahtti stuorra investereren ja lohkomearálaččat
smávimus vehádagaid erenoamáš váttis ollašuhttit.

Vehádagaid oassálastin kulturdoarjaga juohkimii vehádagaid serviide ja daid doibmii ii leat
ovdánan. Vehádagaid ovddasdeaddjit eai ainge váldo mielde mearrádusaid dahkamii.

Suopma lea ovddidan mánggaid institušuvnnaid ja vuogádagaid– earret eará mánggaid
iešguđetlágan gullanvugiid–, maiguin giedahallojuvvojit vehádagaid guoski áššit. Miige dáin mean-
nudanvugiin earret sámedikki ii goit čielgasit ovddas vehádagaid iežaset. Álbmotlaš vehádagaide
galgá addit dáidda vugiide doarvái váikkuhanválddi, vai dat sáhttet váldit oasi beaktilit iežaset
guoski mearrádusaid dahkamii. Lassin ruoššagiela servošis váilu ain sierra gullanvuohki, mii
sáhtášii álkidahttit bissováš miehtemielaš ságastallama dán jođánit stuorra joavkku ja áššáigulle-
vaččaid stáhta struktuvrraid gaskkas.

Suopma lea joatkán viggamušaidis divvut váilevašvuodaid románaid oassálastimis servodat- ja
ekonomiijaeallimii, eandalii skuvlejumi suorggis. Dilli ii goit leat mearkkašahtti láhkai buorránan
virggálaš bargomárkaniin, gos románat leat eará vehádagaid láhkai ain mearkkašahtti vuolleovd-
dasduvvon;

2. addá čuovvovaš Suoma guoski ávžžuhusaid:

Daid doaimmaid lassin, maid galgá ollašuhttit ráđđeaddi komitea cealkámuša I ja II ráiddus ovdanbukton dárkilis ávžžuhusaid ollašuhttima dihte, Suoma eiseválddit ávžžuhuvvojit álgit čuovvovaš doaibmabijuide rápmaoktasašsoahpamuša ollašuhttima buorideami dihte ain ovddežis:

Áššit, mat gáibidit njuolggo doaimmaid²

- válddedettiin vuhtii ráđđehusa áigumuša ratifiseret ILO konvenšuvnna nr 169 galggašii álgit jođanis doaimmaide, maiguin álggahuvvojit bisánan ráđđádallamat sámiid ruovttuguovllu eanavu-oigatvuodain ja álggahuvvo ođđa miehtemielalaš ságastallan sámedikkiin, áššái laktáseaddji vuogiatvuodalaš eahpesihkkarvuoda čoavdima dihte;
- galggašii joatkit sámedikkiin ráđđádallama mearredidolaš doaimmaid birra, maiguin geahččaluvvo doarvái buorre ruhtadeami ja sámegielaide ealáskahttinprográmma beaktilis ollašuttimiin eastit sámegielaide jávkama almmolaš eallimis dálá eambbo, ja galggašii investeret áššáigullevaš skuvlendoaimmaide, maiguin sihkkarastojuvvo, ahte sámit ožžot dálá buoret sámegiela almmolaš bálvalusaid;
- galggašii álgit áššáigullevaš doaimmaide, maiguin sihkkarastojuvvo, ahte álbmotlaš vehádagaid gulli olbmuid guoski ieddet gullanvuogadagat ja –metodat dievasmahttojuvvojit ja ordnejuvvojit ođđasis čielga gulahallankánalaid fállama dihte, ja galggašii buoridit vehádagaid, maidái lohkomearálaččat unnimus vehádagaid, ovddasdeaddjiid vejolašvuodaid váikkuhit duođalaččat mearrádusaid dahkan prosessii.

Eará ávžžuhusat³

- galggašii gullat aktiivalaččat vehádagaid ovddasdeaddjiid dásseárvovuhtii gullevaš ođastusprošeavttaid birra, mat leat jođus, vai sihkkarastojuvvo vehádagaid oainnuid áššáigullevaš vuhtii váldin; galggašii giddet áššáigullevaš fuopmášumi daidda vealakeahtes dáhkádušaid ollašuttimii, mat leat juo anus ja daid čuovvumii;
- galggašii ordnet doarvai buorre ruhtadeami Suoma románapolitihkalaš prográmma ollašuttima várás ja galgá sihkkarastit, ahte románaid ovddasdeaddjit váldojuvvojit mielde duođalaččat buot ollašuttima ja čuovvuma muttuide;
- galggašii buoridit álbmotlaš vehádagaid ovddasdeaddjiid vejolašvuodaid váldit oasi mearrádusaid dahkamii, mat gusket doarjaga mieđiheami kulturprošeavttaide ja -doaimmaide;
- galggašii buoridit ain eanet viggamušaid doarjut joatkašuvvi rasismma ja vierroolmmošváši, mat bohtet ovdan erenoamážit Internettis, ja galgá sihkkarastit, ahte vehádagaid gullevaš olbmot váldojuvvojit mielde ruovttuiduhttinstrategiijaid ja –plánaid ráhkadeapmai ja ollašuttimii;

² Seuraavat suositukset luetaan puiteyleissopimuksen vastaavien artiklojen mukaisessa järjestyksessä.

³ Seuraavat suositukset luetaan puiteyleissopimuksen vastaavien artiklojen mukaisessa järjestyksessä.

- galggašii ordnet lassidoarjaga vehádagaidda joavkomediaidda, erenoamážit ruoŧa- ja sáme-gielat mediadda, vai jearaldagas leahkki vehádatgielat livčče áššáigullevaččat mielde deaddiluvvon ja elektrovnnalaš joavkomediain;
- galggašii álgit áššáigullelaš doaimmaide, maiguin sihkkarastojuvvo, ahte ruoŧagielaigiid olámuttos leat iežasgielat almmolaš bálvalusat lánkaásaheami mielde, mii lea fámus, ja galggašii giddet áššáigullelaš fuopmášumi gielalaš vuoigatvuođaide buot hálldahusođastusa muttuin, mat leat juo álggahuvvon; galggašii sihkkarastit, ahte suomelaš skuvlenuogádat fállá doarvái vejolašvuođaid oahppat ruoŧagiela, vai ruoŧagiela máhtti eiseválddiid lohku seaillošii ja lassánivčči;
- galggašii ráhkadit hálldahussii vuogádaga, man bargun lea leat oktavuodas sámedikkiin buot sámiid guoski áššiin ja heivehit oktii ráđđehusa čielga oainnuid ovddideami sámiid dáfus mearkkašahtti gažaldagain;
- galggašii álgit áššáigullelaš doaimmaide eandalii alladási skuvlejumi, ámmátskuvlejumi ja áššáigullelaš bálvalussii váldima geavadagaidda nuppásduhttima boahta, vai oaččoseimmet lasi álbmotlaš vehádagaide gullelaš olbmuid virggálaš bargomárkaniid várás, stáhtahálldahus maiddá mielde;

3. ávžžuha Suoma ráđđehusa loahppaárvalusa Res(97)10 mielde

- a. joatkit ain sagastallama, mii lea álggahuvvon ráđđeaddi komiteain;
- b. Dieđihit ráđđeaddikomiteai jeavddalaččat doaimmain, maidda ráđđehus lea álgán ovddabealde 1 ja 2 bihtás ovdan buktojuvvon árvalusaid ja ávžžuhusaid dihte.

= = =